

Demokracija i sigurnost

u Jugoistočnoj Evropi

Tema broja

Preuzima li Rusija Zapadni Balkan od EU?

Vlado Azinović
Sead Turčalo
Edina Bećirević
Hamza Karčić
Ado Kulović
Nerzuk Ćurak
Anton Bebler
Igor Dekanić
Eldar Dizdarević
Majda Halilović
Heather Huhtanen

ISSN 1986-5708

Izdaje Atlantska inicijativa, Sarajevo, God. 5. broj 1/2, Novembar/Decembar 2014.

Sva prava pridržana.
Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi
© 2014

IMPRESUM

Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi

Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi
• Godina 5 • broj 1/2 • 2014

Izdavač

ATLANTSKA INICIJATIVA
Udruženje za promicanje euroatlantskih integracija BiH
Sarajevo

Glavni urednik:
Zamjenica glavnog urednika:

Vlado Azinović
Edina Bećirević

Izvršni urednik:

Sead Turčalo

Uređuje:

Redakcijski kolegij

Stalna suradnja:

Muhamed Jusić
Asaf Alibegović

Savjet časopisa

Nerzuk Ćurak, (Sarajevo), predsjednik
Kurt Bassuener, (Sarajevo)
Vlatko Cvrtila, (Zagreb)
Marko Attila Hoare, (London)
Tihomir Loza (London)
Danko Plevnik, (Zagreb)
Žarko Petrović, (Beograd)
Tanja Topić (Banja Luka)

Lektura

Zinaida Lakić

Grafički dizajn

Alma Hrasnica

Godina

2014.

Izlazak ovog časopisa omogućili su:

Ambasada Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i
Sjeverne Irske u BiH,

Ambasada Kraljevine Norveške u BiH

Napomena:

Mišljenja iskazana u tekstovima objavljenim u ovom broju odražavaju osobne stavove autora, a ne nužno i redakcije časopisa ili Atlantske inicijative.

Časopis Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi je indeksiran i dostupan u punom tekstu u Central and Eastern European Online Library (CEEOL). (<http://www.ceeol.com>), i International Security and Counterterrorism Reference Center (EBSCO)

Sadržaj

UVODNIK

3 Vlado Azinović:
“ISLAMSKA DRŽAVA” – NETIPIČNA GLOBALNA
PRIJETNJA KAO REZULTANTA TIPIČNIH
MEĐUNARODNIH ODNOSA

GEOPOLITIKA U POSTSOVJETSKOM PROSTORU

7 Sead Turčalo i Edina Bećirević:
GEOPOLITIČKE DIMENZIJE UKRAJINSKO–RUSKE
KRIZE I REFLEKSIVNE NA BOSNU I HERCEGOVINU

15 Hamza Karčić:
AZERBEJDŽANSKA POLITIKA NA BALKANU

Ado Kulović:
21 ATOMFLOT – RUSKA STRATEGIJA SLOMLJENOG
LEDA

EVROPSKA SIGURNOSNA AGENDA

28 Nerzuk Ćurak:
VANJSKA I SIGURNOSNA POLITIKA BOSNE I
HERCEGOVINE: O ČEMU GOVORIMO KADA
GOVORIMO O NATO-u?

31 Anton Bebler:
SIGURNOSNA SITUACIJA U JUGOISTOČNOJ
EVROPI: PROBLEMSKA ANALIZA

ENERGETSKA SIGURNOST

38 Igor Dekanić:
GEOPOLITIKA ENERGIJE I OPSKRBA ENERGIJOM
ZEMALJA JUGOISTOČNE EUROPE

44 Eldar Dizdarević:
BOSNA I HERCEGOVINA I ILUZIJA O
ENERGETSKOM BOGATSTVU

ISTRAŽIVANJA

47 Majda Halilović i Heather Huhtanen:
UTJECAJ RODA NA NEPRISTRANOST PRAVOSUĐA
U BOSNI I HERCEGOVINI

PRIKAZ

55 Edina Bećirević:
DESTINACIJA NATO

58 Edina Bećirević:
BOSANSKI MUSLIMANI U DRUGOM SVJETSKOM
RATU

Atlantska inicijativa

Udruženje građana Atlantska inicijativa iz Sarajeva je nevladina i neprofitna organizacija za promicanje euroatlantske ideje u Bosni i Hercegovini i podršku naporima za integraciju BiH u Sjevernoatlantski savez (NATO) i Evropsku uniju.

Cilj Atlantske inicijative je svojim aktivnostima doprinijeti stvaranju društva znanja u BiH koje će omogućiti građanima da ključne odluke o svojoj i budućnosti zemlje donose na temelju informiranog mišljenja i činjenica, a ne na temelju predrasuda, jednostranih interpretacija, propagandističkih, ideoloških ili dogmatskih postavki.

Osnivači i članovi Atlantske inicijative su članovi akademske zajednice – profesori, asistenti i studenti više fakulteta Univerziteta u Sarajevu, kao i građani koji svojim znanjima i različitim aktivnostima žele objasniti važnost euroatlantske integracije BiH, te dubinu i značaj političkih, ekonomskih, sigurnosnih i društvenih promjena koje će ta integracija donijeti.

Časopis “Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi” jedan je od naših projekata koji provodimo u partnerstvu sa vladama Ujedinjenog Kraljevstva i Kraljevine Norveške. Zahvalni smo za podršku NATO štabu u Sarajevu, Ministarstvu vanjskih poslova BiH, Ministarstvu odbrane BiH, te George Marshall Alumni asocijaciji u Bosni i Hercegovini. Više informacija o našim aktivnostima možete doznati na web portalu www.atlantskainicijativa.org.

UVODNIK

Dr. sc. Vlado Azinović
Glavni urednik

“ISLAMSKA DRŽAVA” – NETIPIČNA GLOBALNA PRIJETNJA KAO REZULTANTA TIPIČNIH MEĐUNARODNIH ODNOSA

U proteklih nekoliko mjeseci, u razmaku između izlaska prošlog i ovog broja časopisa Demokracija i sigurnosti u Jugoistočnoj Europi, svijet se suočio s pojavom nove sigurnosne prijetnje koja, uz ostalo, ukazuje na promijenjeni i nekonvencionalni karakter takozvanih suvremenih globalnih ugroza. No, ako u svojoj biti ova pojava i jest nova, okolnosti koje su dovele do njenog nastanka to nikako nisu.

Takozvana Islamska država, ranije Islamska država u Iraku i Siriji (Levantu ili Šamu), nastala je kao koalicija više različitih oružanih frakcija proizašlih iz procesa konsolidacije opozicijskih snaga koje su se proteklih godina, više ili manje uspješno, pokušavale suprotstaviti režimu sirijskog predsjednika Bašara al-Asada. Taj je proces bio obilježen međusobnim frakcijskim borbama za prevlast (u kojima je do sada poginuo i najveći broj dobrovoljaca iz Bosne i Hercegovine) skoro više negoli borbama protiv Asadovih trupa. Svoju ideološku matricu Islamska država baštini od skupine Jama'at al-Tawhid wal-Jihad (Džemat tevhida i džihada), čiji se vođa Abu Musab al-Zarkavi – jordanski kriminalac, pedofil i alkoholičar – priključio otporu protiv američke invazije Iraka i 2004. godine prisegnuo na vjernost Al-Kaidi.¹ Ova je skupina od tada poznata kao Al-Kaida u Iraku (Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn). Tokom 2004. i 2005. Zarkavi je preuzeo odgovornost za seriju bombaških napada u Iraku i osobno je sudjelovao u više ritualnih odrublivanja glava zarobljenim civilima sa Zapada prije negoli je pokrenuo val nasilja protiv iračkih šija i njihovih najvažnijih svetišta u toj zemlji. Zbog brutalnog obračuna s onima koji drugačije misle ili vjeruju, Zarkavi je bio izložen i prijekorima svojih mentora – Ajmana al-Zavahirija i Osame bin Ladena. Ubijen je u ljeto 2006. godine, kada su iz američkog vojnog aviona na njegovo skrovište, nedaleko od iračkog grada Bakube, bačene dvije navođene bombe od po četvrt tone. Nešto ranije, u sličnom je napadu poginuo i njegov duhovni savjetnik i zamjenik, Abu Anas al-Šami, palestinski izbjeglica rođen u Kuvajtu, koji je boravio u Bosni i Hercegovini tokom rata (1992-1995).²

Na takvom ideološkom i operativnom naslijeđu, tokom više od tri i pol godine rata u Siriji, profilirala se Islamska država u Iraku i Siriji (Levantu, Šamu), i vremenom postala najjača i najbrojnija vojna formacija opozicijskog bloka. Tokom ljeta 2014. godine, ISIS (IDIŠ ili ISIL) ovladao je dijelovima teritorija u Iraku i Siriji, zaposjeo nekoliko garnizona i skladišta oružja iračke vojske, opljačkao više banaka i uspostavio kontrolu nad nekim izvoristima nafte. Brutalnim nasiljem, koje uključuje masovna pogubljenja neistomišljenika, često civila, pripadnika manjinskih etničkih i vjerskih zajednica, ritualna odrubljivanja glava zarobljenim zapadnim novinarima i humanitarnim djelatnicima, ISIS je iskoristio ono što su još u 19. stoljeću anarhisti Carlo Pisacane i Mihail Bakunjin nazivali komunikacijskim potencijalom nasilja, odnosno “propagandom djelima”. Cijela naselja u Iraku ljetos bi opustjela, a stanovništvo se dalo u paničan bijeg kada bi se samo pronio glas da se približava ISIS. Znatno dio teritorija tako je praktično osvojen bez borbe. Na valu vojnih uspjeha, čelnici ISIS-a su početkom ljeta proglasili kalifat (halifat/hilafet), islamsku državu kojom upravlja jedan politički i vjerski lider – kalif (halifa), koji se smatra nasljednikom poslanika islama Muhameda i vladarom muslimana u svijetu. Dotadašnji vođa ISIS-a, Abu Bakr al-Bagdadi proglašen je za kalifa Ibrahima, suverena svih muslimana, a sama formacija preimenovana u Islamsku državu (ID).³

Za razliku od tradicionalne Al-Kaide, čije su aktivnosti bile primarno usmjerene protiv “bliskih neprijatelja” – sekularnih i diktatorskih režima u muslimanskim zemljama, kao i protiv “dalekog neprijatelja” – Sjedinjenih Američkih Država, koje su često podržavale te režime, Islamska država je za svoj glavni cilj odredila osvajanje teritorija i uspostavu državne strukture modelirane prema ideološkoj matrici koju slijedi. Ovladavanje prostorom provodi se kroz instrumentalizaciju brutalnog nasilja kojim se stvaraju strah, panika i, općenito, sigurnosni vakuum u koji se onda ubacuje Islamska država i donosi privid uspostave strogog reda i pravde. Prostor kojim se nastoji ovladati ne mora biti ni velik ni kompaktan. Može se početi od nekoliko stanova ili bloka zgrada u nekom predgrađu, sugerira operativno-strateški priručnik ID-a, u slobodnom prijevodu znakovito naslovljen kao “Upravljanje zvjerstvima”. Teritorijalno zaokruženje Islamske države projekt je za nekoliko generacija, a trebao bi završiti ujedinjenjem u kalifatu, pod jednim vođom.⁴

Najveći dio javnosti u islamskom svijetu ali i tamošnji vjerski autoriteti osudili su uspostavu kalifata. Njegovo jednostrano proglašenje, bez traženja i uvažavanja mišljenja drugih i neophodnog konsenzusa cijele zajednice vjernika za takav povijesni čin, kao i brutalno nasilje koje Islamska država provodi za ostvarenje svoga utopijskog projekta, navodno u ime svih muslimana, doživljeni su kao drska uzurpacija i ponašanje koje milione ljudi posredno i neželjeno dovodi u poziciju talaca Islamske države.

Nastanku ove organizacije pripomoglo je više regionalnih i globalnih faktora koji su godinama, finansijski i vojno, podržavali različite frakcije unutar sirijske opozicije očekujući da će tako utjecati na tok događaja i osigurati zaštitu vlastitih interesa u sirijskom sukobu. Ljudi, oružje i novac stizali su na tamošnja ratišta bez ozbiljnih problema. Kada se u ljeto 2014. nametnula kao vojno najjača snaga, tzv. Islamska država je, poput nekog nekontroliranog laboratorijskog pokusa, eksplodirala u lice onih koji su, makar posredno i nehotično, doprinijeli njezinu nastanku.

Međunarodni vojni odgovor na izazove ID-a uslijedio je tek pod jesen, nakon što su slike svirepog odrubljivanja glava američkim i britanskim civilima obišle svijet i navele, prije svih, vladu Sjedinjenih Država da vojno uzvrati, sa sigurne distance, udarima iz zraka. Usporedo s početkom kampanje zračnih udara, počela se okupljati još jedna “koalicija voljnih” – zemalja koje su se obvezale uključiti u borbu protiv Islamske države. Aktivnosti članica te koalicije uključuju pridruživanje kampanji zračnih udara, dopremu oružja i streljiva pobunjeničkim skupinama (najčešće kurdskim) koje se bore protiv ID-a na terenu, ili hapšenje osoba za koje se vjeruje da pomažu regrutiranje i slanje dobrovoljaca u Siriju i Irak. Međutim, dramatične borbe za sirijski grad Kobane početkom jeseni, koji je bio na rubu pada u ruke Islamske države, pokazale su kako različiti i suprotstavljeni interesi članica te koalicije, zapravo, onemogućavaju pravovremenu akciju.⁵ Neadekvatna reakcija na teritorijalna osvajanja i zvjerstva koja provodi Islamska država podsjećaju na rane faze građanskog rata u Siriji, kada zbog različitih interesa ključnih regionalnih i globalnih sila sukob nije zaustavljen, pa su posljedično stvorene okolnosti koje su na kraju dijelom dovele i do nastanka Islamske države.

Dosadašnji tok sukoba u Siriji i, posebno, pojava Islamske države potvrdili su neke ranije dokazane istine. Prije svih onu da izostanak odlučne međunarodne intervencije u unutrašnjem sukobu koji ima potencijal da preraste u regionalni konflikt po pravilu otvara mogućnost za njegovu eskalaciju. Ključni međunarodni faktori odlučuju se za intervenciju u takvom sukobu tek onda kada u njemu prepoznaju izravnu prijetnju vlastitim nacionalnim interesima. Međutim, i kada uslijedi, takva naknadna intervencija obično se poduzima kada su okolnosti u konfliktu znatno složenije, a ishod intervencije neizvjesniji. Uz to, potvrdila se praksa da građanski ratovi u kojima jedna od zaraćenih strana uspije internacionalizirati konflikt i privući strane dobrovoljce

na svoju stranu po pravilu značajno podiže razinu nasilja. S obzirom na ranija iskustva s uključivanjem stranaca u unutrašnje sukobe, sasvim je izvjesno da će njihovo prisustvo postati preprekom za uspostavu mira i u Siriji, jednom kada dogovor o njemu postane moguć.

Rat u Siriji pokazao je kako je spletom okolnosti (i bez obzira na njen pretenciozni naziv) jedna nedržavna skupina postala, ili se tako tretira, globalnom sigurnosnom prijetnjom. Ova percepcija više se temelji na ideološkom potencijalu koji Islamska država ima za radikalizaciju marginaliziranih, otuđenih, obespravljenih i neprilagođenih ljudi u mnogim dijelovima svijeta negoli na njenoj stvarnoj snazi. Međutim, medijska pozornost koja prati njene akcije i značaj koji joj se pridaje u međunarodnim centrima moći legitimiraju ovu organizaciju kao vjerodostojnu prijetnju. Zanimljivo je također da je u ljeto 2014., nakon opisane serije brutalnih zločina, jedna također moćna i nedržavna organizacija proglasila rat Islamskoj državi. Anonimus (Anonymous), globalni hakersko-aktivistički online pokret, objavio je kako će se svim sredstvima boriti da potpuno onemogući utjecaj ID-a na društvene mreže.⁶ Tako je, barem formalno, počeo novi svjetski rat u kojem ne sudjeluje niti njime (izravno) upravlja nijedna država članica takozvanog međunarodnog poretka i koji se ne vodi u nekoj ratnoj zoni operacija na terenu, nego je ratište potpuno preseljeno u virtualni svijet.

Što se tiče Bosne i Hercegovine, pojava Islamske države može imati višestruke sigurnosne implikacije, prije svega zbog ideološke povezanosti i fizičke prisutnosti građana BiH u ovoj vojno-političkoj organizaciji. Pokazalo se da je bilo potpuno kratkovidno i kontraproduktivno dugogodišnje toleriranje u ovoj zemlji ideologije koja opravdava i nalaže nasilje protiv drugog i drugačijeg, a kojom se nadahnjuju društveno, ekonomski, pa i geografski marginalizirane, često i psihički nestabilne osobe, skromnih spoznajnih i radnih sposobnosti. Prema potrebi i na mig dijela političkih elita takve su se skupine i pojedinci povremeno mobilizirali i koristili za neki oblik nasilja ili represije protiv ovdašnjih manjinskih zajednica i držali u pričuvi za slučaj ozbiljnijeg unutrašnjeg sukoba. Njihova redukcionistička shvaćanja svijeta i vlastitog mjesta i misije u njemu nisu ni na koji način oplemenila ni vrijednosno unaprijedila bosanskohercegovačko društvo. Naprotiv, njihovo djelovanje i poruke godinama izravno doprinose apriornoj percepciji Bosne i Hercegovine kao zemlje koja služi kao “regrutacijski centar ‘bijeke Al-Kaide’”, odnosno kao “utočište i odskočna daska” za terorističke skupine koje žele proširiti svoje djelovanje po Europi.⁷

Pokazalo se također da višegodišnje izdašno ulaganje novca izvana za održavanje i širenje ove ideologije i regrutiranje novih sljedbenika nije bilo motivirano samo plemenitom brigom za dobrobit ove zajednice, nego i sračunata investicija koja je sa izbijanjem sukoba u Siriji došla na naplatu, i to s kamatama – u ljudskim životima. Nekoliko desetaka građana Bosne i Hercegovine, od njih oko stotinu šezdeset koliko ih je od početka rata ukupno boravilo u Siriji i Iraku, još je uvijek u toj zemlji, najvjerojatnije upravo u nekoj od formacija koje se bore u sastavu ID-a. Do jeseni 2014. više od dvadeset ih je tamo poginulo. Iako se najveći dio preostalih nema namjeru vratiti u državu koju smatraju nevjerničkom i neprijateljskom i čije pasoše ritualno cijepaju i spaljuju pri prijemu u formacije ID-a, njihove aktivnosti na ratištu i na društvenim mrežama već služe kao moćno propagandno oružje za širenje ideologije koja opravdava i nalaže upotrebu nasilja protiv svakoga tko misli drugačije ili se tako vrijednosno određuje. Za Bosnu i Hercegovinu, u kojoj se različiti politički radikalizmi međusobno uspješno pothranjuju više od dva desetljeća, to je potencijalno opasan novi zaplet. Za one koji su se vratili iz Sirije i Iraka, inozemne i domaće sigurnosne službe vjeruju da bi mogli biti dodatno ideološki radikalizirani, vješti u rukovanju oružjem i eksplozivom, povezani s međunarodnim militantnim skupinama, i kao takvi sposobni uspostaviti lokalne ćelije za radikalizaciju, regrutaciju i financijsku potporu novih boraca Islamske države. No, ljudi s takvim znanjima i iskustvom ne moraju se nužno angažirati u sofisticiranim operacijama jer mogu biti vrlo upotrebljivi i organiziranim kriminalnim skupinama.

Uz to, povratnici iz Sirije i Iraka, sa stečenim ugledom autentičnih boraca za vrijednosti s kojima se identificiraju, u svojim bi lokalnim zajednicama mogli postati nekom vrstom društvenih uzora, osobito mladima s margina – neprilagođenima, otuđenima i dezorijentiranima. Veterani rata u Siriji i Iraku mogu vrlo lako postati i izazov autoritetu dosadašnjih vođa takvih zajednica s kojima je ranije, preko neformalnih i često obiteljskih veza, ipak održavan neki oblik komunikacije. Novi lideri mogli bi posve onemogućiti takve kontakte i produbiti izolaciju svojih zajednica od većinskog okruženja, a time pojačati mogućnost za dodatni međusobni antagonizam.

S druge strane, prema naknadnom svjedočenju dobrovoljaca sa sirijskih ratišta, znatan broj ih se vratio razočaran i zgađen onim što je tamo vidio. Umjesto uzvišene borbe za uspostavu boljeg i pravednijeg svijeta, kojim će se upravljati po božjim zakonima – kako im se govorilo prije odlaska – svjedočili su izdajama, kukavičluku, pljačkama, zločinima nad nedužnim civilima, ostali zgroženi izostankom vojne organizacije, zapovjednog lanca, brige za ranjenike, patili od trovanja hranom i vodom, bili prisiljeni kupovati ili otmati oružje. Na kraju, mnogi nisu ni sudjelovali u borbama protiv režima Bašara al-Asada, nego u unutrašnjim frakcijskim sukobima ideološki istovjetnih ili sličnih skupina, koje su, svaka za sebe, apriorno uvjerenе u isključivu

ispravnost samo svog viđenja rata u Siriji i svoje uloge u njemu.⁸ Iskustva tih ljudi mogla bi biti važna za razvoj djelotvorne strategije za sprečavanje daljnje radikalizacije i regrutiranja novih dobrovoljaca. Bez takve strategije, kriminalizacija i represija ne samo da neće biti dovoljne nego bi se vrlo lako mogle pokazati kao kontraproduktivne.⁹

Očito, kada se radi o fenomenu dobrovoljnih odlazaka građana Bosne i Hercegovine u tuđe ratove, za razumnu i odgovornu vlast već postoji dovoljno ozbiljnih upozorenja koja nalažu stručan, dobro osmišljen i uravnotežen odgovor na s njime povezane izazove i rizike. U protivnom, sigurnost građana u Bosni i Hercegovini će, kao i do sada, znatno više negoli je to prihvatljivo, ovisiti o pukoj sreći i slučajnosti.

NAPOMENE:

- ¹ Za više pojedinosti o Zarkaviju pogledati: "Profile: Abu Musab al-Zarqawi", *BBC*, 10. 11. 2005; Laura Smith, "Timeline: Abu Musab al-Zarqawi", *The Guardian* (London), 8. 6. 2006; "Profile of Abu Musab al-Zarqawi", *GlobalSecurity*, 8. 6. 2006.
- ² Za koristan pregled faza u nastanku Islamske države pogledati: "What is Islamic State", *BBC News* od 26. 9. 2014. Dostupno na internetu: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>. (Posljednji pristup 27. 10. 2014.).
- ³ Više o proglašenju kalifata u: "Islamska država proglasila Hilafet", *Vijesti ummeta*, 29. 6. 2014. Dostupno na internetu: <http://vijestiummeta.com/islamska-drzava-proglasila-hilafet/> (Posljednji pristup 26. 10. 2014.). "Proglašen Hilafet od Aleppa u Siriji do istočne iračke provincije Diyala na granici s Iranom", *Vijesti ummeta*, 30. 6. 2014. Dostupno na internetu: <http://vijestiummeta.com/proglasen-hilafet-od-aleppa-u-siriji-do-istocne-iracke-provincije-diyala-na-granici-s-iranom/>. (Posljednji pristup 27. 10. 2014.).
- ⁴ Knjiga *Upravljanje zvjerstvima – najkritičnija faza kroz koju će proći ummet* (na arapskom: *Dārat at-Tawahhush: Akhtar marhalah satamourrou biha l ummah*; na engleskom *Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Ummah Will Pass*), pojavila se na internetu 2004. godine, usporedo s pojavom Abu Musaba al-Zarkavija u Iraku. Kao njen autor navodi se Abu Bakr al-Nađi, ali se općenito vjeruje da je to pseudonim kojim se koristio Muhamed al-Hakim, poznat još i kao Abu Džihad al-Masri, Egipćanin koji je bio među ključnim ljudima Al-Kaide, sve dok 2008. godine nije ubijen u zračnom udaru američke vojske u Pakistanu.
- ⁵ Za potpuniju analizu odnosa među "saveznicima" pogledati: Muhamed Jusić, "Šta nakon tzv. Islamske države", *Al Jazeera Balkans*, 21. 10. 2014. Dostupno na internetskoj adresi <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sta-nakon-tzv-islamske-drzave> (Posljednji pristup 23. 10. 2014.).
- ⁶ Više o ovoj objavi, poznatoj i kao "OperationNo2ISIS", pogledati u: Ben Makuch, "Anonymous-Affiliated Hackers Have Declared War on the Islamic State," *Motherboard*, 30. 6. 2014. Dostupno na internetskoj adresi <http://motherboard.vice.com/read/anonymous-declared-war-on-the-islamic-state> (Posljednji pristup 27. 10. 2014.).
- ⁷ Detaljnije o ovim tvrdnjama pogledati: William Kole, "Terrorists recruiting 'white Muslims'", *Associated Press*, 17. 10. 2006; Rade Maroevic and Daniel Williams, "Terrorist Cells Find Foothold in Balkans," *Washington Post*, 1. 12. 2005; Z. D. – Z. J., "Al-Kaida ima logore na Balkanu", *Blic* (Beograd), 30. 11. 2004; Judy Dempsey, "Al-Qaeda cells survive in Bosnia despite Nato raids", *Financial Times* (USA Edition 1), 7. 5. 2002; Marcia Christoff Kurop, "Al-Qaeda's Balkan Links", *Wall Street Journal Europe*, 1. 11. 2001; Craig Pyes, Josh Meyer, William C. Rempel, "Bosnia Seen as Hospitable Base and Sanctuary for Terrorists", *Los Angeles Times*, 7. 10. 2001.
- ⁸ Za više pojedinosti o ovome, pogledati tekst Suzane Mijatović, "Bošnjački bratoubilački džihad", *Slobodna Bosna*, 20. 3. 2014, str. 16-19.
- ⁹ Kriminalizacija odlaska u tuđe ratove, u zemljama koje su je uvele, već je dovela do terorističkih napada koji su motivirani osvetom zbog uvođenja takve zabrane. Posljednji takav slučaj dogodio se u Kanadi 22. 10. 2014. Za više pojedinosti o ovome, vidi: Vassy Kapelos and Laura Stone, "Canada's domestic terror threat quietly elevated days before attack", *Global News*, 21. 10. 2014. Dostupno na internetu, na adresi <http://globalnews.ca/news/1626941/canadas-domestic-terrorism-threat-quietly-elevated-for-first-time-in-4-years/> (Posljednji pristup, 27. 10. 2014.).

Časopis „DEMOKRACIJA I SIGURNOST U JUGOISTOČNOJ EVROPI“
je dostupan u online biblioteci za Centralnu i Istočnu Evropu (Central and
Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.) (<http://www.ceeol.com>).

